

Deze rubriek is de plaats om verslag te doen van congressen, studiedagen en andere gebeurtenissen of ontwikkelingen die mogelijk interessant zijn voor kwalitatief onderzoekers. Redacteur voor deze rubriek is Harrie Jansen: hj.kwalon@gmail.com.

Jack + Jill, and Joey in paradise: CAQDAS Conference 07

Hennie Boeije en Jeanine Evers

Op Royal Holloway College, universiteit van Londen, werd dit jaar de tweede conferentie over CAQDAS – computer-assisted qualitative data-analysis – gehouden. Het was er van de 17e tot de 19e april zonnig en gezellig. Organisator was het CAQDAS Networking Project van de universiteit van Surrey. De wortels van dat project, dat nu officieel dertien jaar bestaat, liggen in 1989 bij de conferentie *Using Computers in Qualitative Research*. Dit jaar ging het over *Advances in Qualitative Computing*.

Voor we overgaan tot de vooruitgang in het gebruik van computers in kwalitatief onderzoek, eerst wat over de pakketten. Er zijn zoals bekend diverse programma's voor kwalitatieve analyse. Een aantal presenteerde zich op de conferentie met een doorlopende informatietafel, zoals HyperResearch, Atlas.ti, Framework, QDA Miner, MAXqda en NVivo Access GRID en IG2, Tinderbox en F4. Daarnaast verzorgden ontwikkelaars *show-cases* van hun software. Naast een aantal hiervoor genoemde waren dat ook MiMeg en Sequence Viewer. De geluiden horend lijkt de belangstelling voor een pakket als NVivo-QSR wat tanende, terwijl Atlas.ti nog steeds een grote bekendheid geniet. MAXqda met de nieuwste versie 2007 lijkt een gestage opmars begonnen en er waren voor ons soms nieuwe programma's, zoals Transana, Access Grid en IG2, Framework, Tinderbox en QDA Miner. IG2 en Access Grid zijn wat uit de toon vallende pakketten gericht op het via internet confereren en vergaderen. In het licht van toenemende internationale samenwerking geen overbodige luxe, maar zelfs handig in het bestrijden van het Nederlandse fileprobleem!

Dan over de ontwikkelingen. De programma's blijven enerzijds trouw aan hun oorsprong. In MAXqda bijvoorbeeld blijft het oorspronkelijk design met de vier vensters duidelijk herkenbaar en zichtbaar. Atlas.ti zet voor de ophanden zijnde nieuwe versie in op het direct kunnen toepassen van pdf-bestanden en het rechtstreeks inlezen van een locatie uit Google Earth om ook onderzoek te kunnen doen naar het gebruik van de ruimtelijke omgeving. Programma's groeien ook naar elkaar toe, met name de van oorsprong vooral *code and retrieve*-programma's gaan meer in de richting van de *theorizing*-programma's. Dit komt tot uitdrukking in de toevoeging van visuele mogelijkheden, zoals het tekenen van diagrammen, grafieken, plaatjes en netwerken en het uitbreiden van de zoekmogelijkheden. MAXqda bijvoorbeeld introduceert MAXMaps als aparte grafische module en MaxDictio als zoektool op woordniveau. In de workshop van Clare Tagg, 'A picture is worth

1000 words: using mapping software in qualitative research', kwam het tekenen van visgraatdiagrammen, concept maps en organogrammen actief aan de orde. Ook in de presentatie van César Cisneros-Puebla, 'Qualitative Mapping, Qualitative Software: Using Maxqda2 to visualize social and spatial processes', kwam het gebruik van niet alleen CAQDAS, maar ook van Geografische informatiesystemen (GIS) en Google Earth (beide buiten de analyse-software toegepast) aan de orde. Hij liet in focusgroepen mensen ook zelf tekenen hoe ze hun wijk gebruikten, als aanvulling op de GIS-informatie.

Eveneens was er aandacht voor het gebruik van CAQDAS in kwantitatief onderzoek en in mixed methods. Naar ons idee blijft dat nog voornamelijk beperkt tot het aanmaken van variabelen in kwalitatief onderzoek die dan vervolgens met SPSS kunnen worden geanalyseerd. Een programma als Sequence Viewer heeft meer mogelijkheden om de volgorde van gebeurtenissen te analyseren, maar dat is dan ook voornamelijk een kwantitatief programma. Het gedeelte dat Nigel Fielding en Ray Lee (de organisatoren) met artificial intelligence (AI) aanduiden, waarbij programma's zelf denken, blijft nog een beetje toekomstmuziek hoewel sommige programma's daar al deels gebruik van maken, zoals HyperResearch en Qualrus. In mathematische kringen is daar al wel veel (software)aandacht voor. Dus ondanks dat de programma's hun mogelijkheden steeds verder uitbreiden met onder andere meer aandacht voor visuele hulpmiddelen, geavanceerde zoekopties en multimediale mogelijkheden, blijft het analyseren zelf nog steeds mensenwerk. Als belangrijkste computerondersteunde ontwikkeling noemden Fielding en Lee de XML- en HTML-toepassingen in CAQDAS voor uitwisseling over netwerken, evenals de al eerdergenoemde Access GRID-technologie, die behalve de oplossing van het fileprobleem ook onderwijs op afstand mogelijk kan maken.

Visuele data

Er was gedurende de conferentie tamelijk veel aandacht voor het gebruik van visueel materiaal, zoals foto's en video. De *keynote*-presentatie van Sarah Pink over digitale visuele etnografie stelde in dat opzicht teleur. Ze benadrukte wel dat ze gebruikmaakt van foto's en video's in haar veldwerk, maar wat daarvan de toegevoegde waarde was werd in het geheel niet duidelijk. De ondersteuning die ze verwachtte van computers had ze verwerkt in een verlanglijstje, maar toen puntje bij paaltje kwam bleek ze de bestaande software in het geheel niet te kennen. Daarentegen had de Italiaan Paolo Parmeggiani allerlei software uitgetoetst in zijn project, waarbij hij foto's op een laptop gebruikte als elicitatie-techniek, terwijl hij de reactie daarop van de respondent via de ingebouwde camera en microfoon vastlegde. Ook de Italiaan Dario Da Re had gebruikgemaakt van videomateriaal. Zijn rapportage over de ontwikkelingen in een bepaalde regio werd ook gerapporteerd via een video. Er bleek ons wel dat de bestaande analyseprogramma's in de praktijk hun *tools* voor audiovisuele analyse nog onvoldoende hebben uitgewerkt. Onderzoekers kijken toch uit naar een heel scala van software (vaak freeware) die ze voor allerlei deeltaakjes inzetten omdat geen enkel programma beschikt over alle gewenste functionaliteit in één pakket. Tot dusver schijnt Transana daar overigens wel goed op te scoren, maar ook dat programma is niet afdoende. Hier ligt dus nog werk voor de ontwikkelaars.

Transcriptie van audio-opnames

Keynote-spreker Alan Stockdale ging in op de transcriptie van audiomateriaal en het gebruik ervan in de analyse. Hij vertelde over de ontwikkelingen in de digitale opnameapparatuur, waarbij zich een heuse plenaire discussie ontspoon over de laatste modellen en handigheidjes. En neem van ons aan, er zijn niet alleen 'boys and toys' maar zeker ook 'girls and toys'. Stockdale liet zien dat men een tiental jaren geleden gesprekken opnam met een bandrecorder, vervolgens transcribeerde, de opnamen vernietigde en over ging tot de analyse. Op dit moment wordt dikwijls een digitale opname gemaakt die wordt getranscribeerd, de originele opname wordt weggegooid en de tekst wordt geanalyseerd. Hij pleitte voor het mogelijk maken om XML-gecodeerde transcripten te kunnen importeren in de analysesoftware, omdat dit veel extra informatie oplevert. Het transcriptieprogramma *Transcriber* (open source) waar hij mee werkt, kan dit wel. De toekomst is een gelijktijdige analyse van de getranscribeerde tekst en de opnamen. Mensen uit de zaal gaven aan te weten dat in ziekenhuizen al gewerkt wordt met een systeem van IBM dat ingesproken tekst foutloos omzet naar geschreven tekst, maar men vermoedde dat hier hoge kosten aan verbonden zijn en dat het alleen werkt voor een bepaald vakgebied met bijbehorend jargon. Wat dit betreft zijn de ontwikkelingen in commercieel beschikbare *voice recognition*-software, zoals *Dragon Naturally Speaking*, nog niet echt hoopgevend. In een project vorig jaar experimenteerden wij met het herinspreken van interviews in versie 7 van dit programma (je moet tot dusver de software nog steeds trainen op iemands stem en dat is tegelijk de zwakte). Het leverde ons geen tijdwinst op ten opzichte van een snel typende transcribent. Diverse ontwikkelaars van programma's, zoals MAXqda en HyperResearch, ontwikkelen programmatuur om gemakkelijk te transcriberen na digitale opname. Ook het Duitse f4 (freeware) had een informatiestand terwijl Transana (vooral gericht op videodata, zowel transcriptie als analyse en tot voor kort ook freeware) werd geïllustreerd in de workshop en lezing van Nicolas Sheon, een zeer enthousiaste gebruiker.

Overige presentaties

De presentaties van de deelnemers waren verdeeld in vijf onderwerpen: 1) Technieken voor dataverzameling en conversie, 2) Technieken voor kwalitatieve analyse en het gebruik van software, 3) Technologie en IT voor de analyse van visueel materiaal, 4) Impact van software op methodologie en analyse en 5) IT in de samenwerking tussen onderzoeksteams. Zoals gewoonlijk openbaart zich het gehele kwaliteitsspectrum van presenteren in de verschillende sessies. Zoals sprekers die in de titel aankondigden het over secundaire analyse en software te zullen hebben, maar er in hun presentaties geen woord over reppen. En de Ierse onderzoeker die een volledig idiosyncratisch codeersysteem had ontworpen om teksten te analyseren met als voorbeeld Jack + Jill, and Joey.

Interessant was de presentatie van Graham Gibbs die vanuit het *caqdas networking project* een survey had gedaan naar het gebruik van software door onderzoekers en studenten. De steekproef van 251 respondenten kwam tot stand door discussielijsten aan te schrijven en de sneeuwbalmethode te hanteren. Nud*ist/QSR werd het meest gebruikt, gevolgd door Atlas.ti, MAXqda en HyperResearch. Redenen van gebruik van software is

dat men hoopt dat het de analyse vergemakkelijkt, de data beter organiseert, tijd bespaart, 'diepere' zoekacties oplevert en teamwork ondersteunt.

Digitaal publiek

Naast kwalitatief onderzoekers, waren er op de conferentie bezoekers die speciaal op de technologische kant van de conferentie afkwamen: mensen die werken bij computerwetenschap en mensen die voornamelijk zijn geïnteresseerd in automatisering. Nog niet eerder hadden we een 'digitaal' publiek meegemaakt als op deze conferentie: deelnemers hadden laptops, digitale recorders, mobiele telefoons, MP3-spelers, microfoons, draadloos internet, enzovoorts bij zich. Op gegeven moment werd vanuit de organisatie dan ook verzocht sprekers vooraf toestemming te vragen voordat men begon met fotograferen, audio- of video-opnamen.

Conclusie

Wat ons duidelijk werd op deze conferentie is dat software niet een luxe is die je als kwalitatief methodoloog links kunt laten liggen. Nee, kwalitatieve software dicteert voor een deel de ontwikkelingen in de kwalitatieve analyse, zoals technologie ook op andere terreinen van de samenleving hand in hand gaat met culturele, maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen.

Third International Congress of Qualitative Inquiry

2-5 mei 2007, University of Illinois, Champaign-Urbana, VS

Christi Nierse

Zo'n 900 onderzoekers uit 55 verschillende landen zochten elkaar op in de University of Illinois om de conferentie *Qualitative Inquiry* bij te wonen. Het congres, dat sinds 2005 jaarlijks door de *International Association of Qualitative Inquiry* (IAQI) georganiseerd wordt, stond dit jaar in het teken van *Qualitative inquiry and the politics of evidence*, ofwel de zoektocht naar meer erkenning van en waardering voor een alternatieve manier van bewijsvoering door kwalitatief onderzoek binnen academische instellingen en faculteiten, beoordelingscommissies, onderzoeksfondsen, professionele organisaties en wetenschappelijke tijdschriften. Ik was er als junior onderzoeker op het terrein van patiëntenparticipatie in wetenschappelijk onderzoek voor het eerst bij en zal verslag doen van de bijgewoonde lezingen en workshops.

Een van de hoofdsprekers, Julianne Cheek van de University of Oslo, kaatste in haar lezing getiteld *A fine line: positioning qualitative inquiry in the wake of the politics of evidence* de bal terug de zaal in, door zich openlijk af te vragen hoe het komt dat kwalitatieve onderzoekers zo slecht vertegenwoordigd zijn in commissies en onderzoeksfondsen waardoor de expertise van kwalitatief onderzoekers onvoldoende door anderen benut wordt. Zij bekritiseerde